

N A C R T

ZA DEMOKRATSKU ALTERNATIVU

NACRT
ZA DEMOKRATSKU ALTERNATIVU

22. februara 1982.

PREDGOVOR

Odluka o budućem uređenju zajednice naroda Jugoslavije na načelu pluralističke demokratije i stvarne ravnopravnosti pripada jedino narodima u zemlji. Ali demokratski postupak preporučuje da se pre odlučivanja povede u javnosti iscrpna i svestrana rasprava o državnopravnim ustanovama, sposobnim da obezbede ostvarenje demokratskog poretka ne samo za građane kao pojedince nego i za nacionalne kolektive.

To je razlog zbog koga su politički ljudi iz Jugoslavije, nastanjeni u Zapadnim demokratijama, još od samog početka komunističke vladavine u zemlji, povelili raspravu o demokratskoj alternativi koja bi se mogla uspešno suprotstaviti režimu na vlasti. Da bi ta rasprava bila što plodnija, nužno je da ona bude vođena po izvesnom redu i sistemu, i da ideje, koje se pri tome budu javile, budu povezane u jednu skladnu celinu.

Ovaj je nacrt plod dugogodišnjih razgovora i rada koji su počeli na sastanku oko okruglog stola u Stanstedu 1963. godine. Razume se da ovaj tekst nema druge svrhe i ambicije do da posluži kao podstrek za objektivnu izmenu misli o našim međunacionalnim problemima i tako doprinese sadržajnoj i tolerantnoj raspravi o predmetu koji je sudbonosan za sve narode Jugoslavije.

UVOD

Neograničena vlast komunista u Jugoslaviji od skoro četiri decenije donela je niz zabrinjujućih rezultata na političkom, privrednom, društvenom i kulturnom polju. Njeni pokušaji rešenja nacionalnih sporova Jugoslavije su uglavnom neuspešni. U stvari, sporovi između naroda Jugoslavije delimično su stekli sada drugi oblik i prošireni su na druga polja javne delatnosti, ali se oni u izvesnim pravcima sve više produbljuju i kriju u sebi preteće opasnosti za svaki od naroda Jugoslavije i za sve njih zajedno.

Uz pooštavanje svih ostalih teškoća, naročito u oblasti međunacionalnih odnosa, u privredi i finansijama, naišli su još i sukobi u vrhovima Saveza komunista kao i poduhvati za preuređenje Partije, preduzeti ne radi liberalizacije sadašnje totalitarne vlasti već radi njenog daljeg učvršćivanja. Pod pritiskom svih tih tegoba i briga, komunističke redove zahvatila je uznemirenost i pometnja, koje ne mogu ostati bez ozbiljnih uticaja na postojanost i otpornost njihovog režima.

U takvoj situaciji dužnost je ljudi dobre volje i naprednih potleđa u svim narodima Jugoslavije, u domovini i u slobodnom svetu, kojima je stalo da se političko-društveni i nacionalni problemi rešavaju po načelima prave demokratije, da se založe za

izgradnju demokratske alternative današnjem komunističkom poretku u Jugoslaviji. Nacrt takve alternative treba da obuhvati prostor čitave Jugoslavije, i da nasuprot vladajućem totalitarizmu ocrta izgled sutrašnje zajednice naroda Jugoslavije, postavljene na demokratske, sporazumno utvrđene, temelje.

OSNOVA NACRTA

Saglasno načelu da svaki narod ima pravo na svoju samostalnu nacionalnu suverenu državu, to pravo pripada i narodima Jugoslavije. Polazna tačka sporazuma naroda Jugoslavije je priznanje prava da se slobodno izjasne da li žele da ostanu u državnoj zajednici Jugoslavije ili traže svoje posebne samostalne države. Ako koji od suverenih naroda Jugoslavije, koji ima nacionalnu teritoriju, odluči da osnuje svoju samostalnu nacionalnu državu, on ima na osnovu načela samoopredeljenja pravo da takvu državu ostvari.

Smatramo, međutim, da stvaranje posebnih samostalnih država i na način koji bi zadovoljio većine Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i bosanskih Muslimana može u toku razgraničenja izazvati kobne sukobe koji bi doveli u pitanje životne interese svakog od njih. Zato ovaj nacrt za raspravu dovodi u sklad suverenitete naroda i zajednicu koja im omogućava i obezbeđuje slobodan život i nacionalni identitet.

U ovako zamišljenoj zajednici svaki narod sa nacionalnom teritorijom zadržava pravo istupa.

PRIMENA

Temeljne misli za primenu gornjih načela su sledeće:

1. Zajednica bi bila Savez pet suverenih naroda - srpskog, hrvatskog, slovenačkog, makedonskog, bosansko-muslimanskog - koji bi obrazovali državnu Zajednicu, sastavljenu od pet država-članica: Srbije, Hrvatske, Slovenačke, Bosne-Hercegovine i Makedonije. Pitanje da li bi Crna Gora bila posebna država-članica ili bi se ona sjedinila sa Srbijom rešili bi predstavnici Crne Gore i Srbije.
2. Osnovna svrha Saveza bila bi očuvanje suvereniteta svakog od pet naroda Jugoslavije i jemstvo ravnopravnosti svih država-članica, kao i usklađenje njihovih interesa u Zajednici.
3. Države-članice imale bi po svom opštem državnom pravnom statusu, po svom pravu samouređenja i po obimu svojih nadležnosti, državnopravni karakter države.
4. Teritorijalna podela između država-članica Zajednice odgovarala bi podeli Jugoslavije na sadašnje republike. Granice između Srbije i Hrvatske odlučili bi sporazumno narodni poslanici Srba i Hrvata, izabrani za Ustavotvornu skupštinu, vodeći računa o želji srpskog i hrvatskog graničnog stanovništva.
5. Prvi Ustav Zajednice donela bi Ustavotvorna skupština, birana po jednom jedinstvenom izbornom zakonu istog dana od svih punoletnih državljana Za-

jednice oba pola. Izborni sistem mora da se temelji na brojnom stanju pojedinih naroda i narodnih manjina. Odluke Ustavotvorne skupštine bile bi punovažne ako bi za njih glasale većina Srba, većina Hrvata, većina Slovenaca, većina Makedonaca i većina bosanskih Muslimana, narodnih poslanika u Ustavotvornoj skupštini.

Većina narodnih poslanika svakog od naroda sa nacionalnom teritorijom:, koji su izabrani za Ustavotvornu skupštinu, bila bi ovlašćena da odustane od učešća donošenja Ustava i da zahteva izdvajanje naroda, koga predstavlja, u samostalnu suverenu državu.

6. Prvi Ustav Zajednice predvideo bi organe i postupak za njegovu reviziju i za eventualno vršenje prava narodnog samoopredeljenja u vremenu posle njegovog stupanja na snagu. Posebice, Ustav bi predvideo da li bi u tom postupku revizije uzele učešća i skupštine država-članica putem ratifikacije predložene revizije.
7. Na osnovu svog prava samouređenja, države-članice bi svoje ustave i zakone donosile samostalno. Ustavi i zakoni država-članica morali bi biti u skladu sa Ustavom i zakonima Zajednice. Države-članice ne bi mogle donositi ustavne i zakonske odredbe koje bi bile protivne osnovnim pravima čoveka i građanina i koje bi pravile razliku između državljana Zajednice zbog njihovog pola, narodnosti, vere, zavičajnosti i političke pripadnosti.

PODELA NADLEŽNOSTI

Zajednici bi pripadale samo one nadležnosti koje bi joj bile izrično dodeljene Ustavom - prvim Ustavom ili naknadnim izmenama i dopunama. Sve ostale nadležnosti pripadale bi državama-članicama.

U nadležnosti Zajednice valjalo bi da uđe:

1. Uređenje Zajednice - Ustav, savezni zakoni, izvršna i sudska vlast Zajednice, kao što je u ovom nacrtu izloženo.
2. Spoljna politika i međunarodni odnosi - države-članice bi bile ovlašćene da u okviru diplomatskih predstavništava Zajednice osnivaju svoja posebna kulturna, trgovinska, turistička i iseljenička zastupništva.
3. Narodna odbrana u sledećim granicama - u nadležnost Zajednice spadali bi: (a) postavljanje rukovodnih načela za uređenje odbrane Zajednice putem okvirnih zakona; (b) ustrojstvo, uprava i zapovedništvo specijalizovanim vojnim jedinicama i vojnim ustanovama Zajednice, kako u ratu tako i u miru. Van navedenih nadležnosti, narodna odbrana u doba mira spadala bi u nadležnost država-članica koje bi svaka imala svoj zaseban budžet. U doba rata, celokupna narodna odbrana u svojoj celini spadala bi u nadležnost Zajednice. Države-članice bile bi ovlašćene da se obrate Zajednici za saradnju u organizovanju ovoje narodne odbrane.

4. Finansije Zajednice - Prihodi Zajednice bili bi neposredni: carine, i posredni: doprinosi od strane država-članica prema ključu koji bi svake godine utvrđivala skupština Zajednice.
5. U oblasti građanskog i krivičnog prava Zajednici bi pripadalo donošenje okvirnih zakona, sa rukovodnim načelima, dok bi razrađivanje tih okvirnih zakona spadalo u nadležnost država-članica. U oblasti građanskog i krivičnog sudskog postupka, Zajednici bi pripadala isključiva zakonodavna vlast. Kao što odgovara načelnom uređenju državnopravnih odnosa između Zajednice i država-članica, i kao što je napred izrično predviđeno, sve nadležnosti koje nisu izrično Ustavom dodeljene Zajednici pripadaju državama-članicama.
6. Valutni odnosi sa Narodnom bankom kao emisionom ustanovom i carine, tako da Zajednica bude jedno valutno i carinsko područje. Zajednica raspoređuje strane devize na osnovu dogovora između država-članica.
7. u oblasti privrede - postavljanje rukovodnih načela i usklađivanje privredne politike država-članica kao i nadzor nad primenom načela postavljenih od strane Zajednice.
8. u oblasti saobraćaja, pošta, telegrafa, telefona, radija i televizije, Zajednici bi pripadalo donošenje okvirnog zakonodavstva sa postavljanjem rukovodnih načela.
9. Zajednici bi pripadalo donošenje okvirnog zakonodavstva o državljanstvu, dok bi razrađivanje okvirnog zakona u ovoj oblasti i davanje državljanstva pripadali državama-članicama.
10. Ustav Zajednice bi predvideo jemstva i postupak kako bi u službama Zajednice i svih njenih ustanova narodi Jugoslavije bili zastupljeni srazmerno broju u poređenju sa ukupnim brojem državljana Zajednice.
Ustav Zajednice bi predvideo ista jemstva i razmer u pogledu sastava vlade Zajednice i Predsedništva Zajednice.

ORGANI ZAJEDNICE

1. U interesu učvršćivanja ravnopravnosti između pojedinih naroda i država-članica, valjalo bi za određivanje sedišta svih organa i ustanova Zajednice primeniti načelo raspodele tih sedišta po državama-članicama a ne načelo usredsređivanja na teritoriji jedne jedine države-članice.
2. Vrhovna zakonodavna vlast bila bi Skupština Zajednice, koja bi se sastojala iz dva doma: Narodnog veća i Državnog veća. Poslanike Narodnog veća birali bi jednog istog dana, po jednom jedinstvenom izbornom zakonu, svi punoletni državljani Zajednice oba pola. Izborni sistem mora da se temelji na brojnom stanju pojedinih naroda i narodnih manjina. Državno veće bi se sastojalo od članova koje bi, u jednakom broju za svaku državu-članicu, birale skupštine država-članica. Svaki narod i svaka narodna manjina u okviru skupštine država-članica birali bi za Državno veće onaj broj članova koji odgovara broju njihovih narodnih poslanika u skupštini odnose države-članice.

Funkcije oba doma bile bi ravnopravne.

Postupak za donošenja zakona Zajednice bi bio sledeći: politički zakoni, kao što su zakoni koji određuju uređenje Zajednice, odnose Zajednice i država-članica, kao i politička prava građana, među ovima izborni zakon na prvom mestu, bili bi donošeni dvotrećinskom većinom u oba doma; zakoni Zajednice koji nemaju politički karakter bili bi donošeni običnom većinom u oba doma.

3. Ustav Zajednice bi predvideo odredbe o položaju poglavara državne Zajednice, kao i vlade Zajednice, shodno načelima parlamentarnog sistema i pune ravnopravnosti naroda Zajednice time što primenjuje načelo rotacije i vremenskog ograničenja.
4. Ustavni sud Zajednice odlučivao bi o pitanjima ustavnosti zakona i postupaka izvršne vlasti Zajednice, kao i o pitanjima saglasnosti zakona i postupaka izvršne vlasti država-članica sa Ustavom i zakonima Zajednice. Ustav Zajednice bi predvideo organe Zajednice, nadležne za vršenje nadzora nad primenom Ustava Zajednice i njenih zakona od strane država-članica. Ustav bi takođe predvideo sankcije kojima bi, u slučaju povrede Ustava i zakona Zajednice od strane organa država-članica, bilo osigurano poštovanje Ustava i zakona Zajednice. Ustavni sud odlučivao bi isto tako i o zaštiti prava čoveka i državljana Zajednice, bilo da ta prava povrede organi Zajednice bilo organi država-članica.

NAČELA OBAVEZNA ZA ZAJEDNICU I ZA DRŽAVE-ČLANICE

1. Svi državljani Zajednice imali bi punu nacionalnu, građansku, političku i versku slobodu, i uživali bi ravnopravnost na čitavoj teritoriji Zajednice, bez obzira na njihov pol, njihovu nacionalnu, versku, zavičajnu i političku pripadnost. Svaki državljanin Zajednice imao bi pravo slobodnog kretanja, boravka, zaposlenja i političke aktivnosti na celoj teritoriji Zajednice.
2. Privredna, društvena i kulturna politika Zajednice i država-članica u okviru njihovih nadležnosti valjalo bi da se zasnivaju na načelu poštovanja dostojanstva čovečje ličnosti i na razumno tumačenim idejama države socijalnog staranja. U privredi, ova tri sektora: privatni, zadružni i društveni, valjalo bi da dobiju mesto koje svakom od njih pripada, kako bi se postiglo usklađenje interesa članova društva na jednoj strani i društvene celine na drugoj. Preduzeća i središnje ustanove društvenog sektora valjalo bi da budu razdeljeni između opština, država-članica i Zajednice, kako bi se postiglo usklađenje njihovih interesa.
3. Posebice bi valjalo da budu obezbeđeni: slobodno zadružno udruživanje i obrazovanje zadružne svojine, pravo privatnog seljačkog poseda, slobodno sindikalno udruživanje kao i zavođenje istinskog učešća proizvođača u upravljanju preduzećima i njihovim dobitima na način koji vodi računa o interesu privrede i društvene celine.
4. Sloboda vere i savesti, kao i sloboda crkava, verskih organizacija i javno ispovedanje njihovog uverenja bili bi zajemčeni na celoj teritoriji Zajednice Crkve i verske organizacije svih veroispovesti bile bi odvojene od države, i to kako od Zajednice tako i od država-članica. Istovremeno bi bila obezbeđena sloboda od

- uplitanja državnih vlasti Zajednice i država-članica u unutrašnje poslove verske i crkvene. Crkvama pripada sloboda verskog školovanja.
5. Neograničena sloboda i nezavisnost štampe i javnog informisanja.
 6. Neograničena sloboda umetničkog stvaralaštva, kulturne delatnosti, naučnog rada i univerziteta.

* * *

Slažući se načelno sa gornjim tekstom, obavezujemo se da ćemo se zalagati za bitne ideje izložene u Nacrtu za Demokratsku alternativu.

Dr Branko Pešelj — Desimir Tošić — Franjo Sekolec — Vane Ivanović — Adil Zulfikarpašić — inž. Vladimir Predavec — Nenad Petrović — inž. Teufik Velagić — dr Bogoljub Kočović

Do dana izdavanja ovog Nacrta za Demokratsku alternativu, potpisali su da se načelno slažu sa Nacrtom sledeći:

*Ivan Aleksić
Stojanka Aleksić
Slavimir Batagelj
Ladislav Vevc
inž. Svetozar Bižić
Mrgud Bojanić
Zvonižir Vučković
Aleksa Đilas
Miodrag J. Đorđević
Đorđe Jotić
Vojislav J. Jovanović
Milolir Kolarević
Ljubiša Kordić
inž. Stevo Kosanović
Bogdan N. Lekić
Toma Mardaljević
Otmар Mauser
dr Miodrag Mihailović
Mihajlo Mihajlov*

*Dušan Pavlović
Kosta St. Pavlović
Aleksandar M. Petrović
Vojislav Popović
Leonardo Prišlec
Dušan V. Popović
dr Ludovik Puš
Borivoje I. Radonjić
dr Milenko Radosavljević
Milan Radović
Dragan Rajković
Radivoj Rigler
Miloš Saičić
dr Ljubo Sirc
Živojin Stamenković
Božo Stariha
Feliks Urankar
Milić Cvijanović*